

**КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ПРОСЯНКІНА-ЖАРОВА ТЕТЯНА ІВАНІВНА

УДК 330.322:338.432

**РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ
ВИРОБНИЦТВІ**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Національному університеті біоресурсів і природокористування України Кабінету Міністрів України

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Гудзинський Олексій Дмитрович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
професор кафедри менеджменту
ім. професора Й. С. Завадського

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Погріщук Борис Васильович,
Вінницький навчально-науковий інститут
економіки Тернопільського національного
університету, директор

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
Кісіль Микола Іванович,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»
НААН України,
завідувач відділу інвестицій

Захист відбудеться 21 травня 2015 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.004.01 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ–41, вул. Генерала Родімцева, 19, навчальний корпус №1, кімната 97

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ–41, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус №4, кімната 41а

Автореферат розісланий «___» _____ 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. І. Балановська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами Європейського союзу, а також створення в рамках цієї Угоди Зони вільної торгівлі з Європейським Союзом, ставить нові завдання щодо активізації інвестиційного забезпечення агропромислового виробництва в зв'язку з необхідністю підвищення його конкурентоспроможності, переорієнтації виробництва на європейські стандарти, пошуку нових ринків збуту. Адже агропромислове виробництво залишається системоутворюючим елементом, особливою «точкою зростання» національної економіки, що має значний експортний потенціал, забезпечує продовольчу безпеку країни, створює умови зайнятості населення, сприяє реалізації соціальних стандартів, особливо у сільській місцевості. Тому, розвиток інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві потребує удосконалення з огляду на динамічність процесів, зростаючу відкритість національної економіки і необхідність забезпечення контрольованості з боку держави та територіальної громади.

Теоретичні засади інвестиційної діяльності за класичного підходу сформульовані Ф. Кене, К. Марксом, А. Смітом, У. Петті, І. Т. Посошковим, Д. Рікардо, Дж. Кейнсом та іншими авторами. Теоретичні, методологічні та практичні засади теорії інвестиційної діяльності, забезпечення ефективного використання інвестицій за сучасних умов викладено у працях закордонних вчених, зокрема, Дж. Бэйли, Б. Грехема, М. Туган-Барановського, М. Д. Кондратьєва, О. С. Сухарева, Й. Шумпетера, Ф. Шарпа, а також вітчизняних: В. Г. Андрійчука, І. О. Бланка, О. Д. Гудзинського, М. П. Денисенка, А. П. Дуки, М. І. Кісіля, Б. А. Карпінського, О. В. Мертенса, С. В. Мочерного, Л. І. Нейкової, А. А. Пересади, Б. В. Погріщука, М. П. Талавирі, Д. М. Черваньової, Т. Б. Шири та Е. Д. Черевика. Проблемам підвищення ефективності інвестиційної діяльності в аграрній сфері присвячено роботи В. П. Галушка, В. П. Горьового, С. А. Гуткевич, М. В. Зубця, О. Ю. Єрмакова, С. М. Кваши, М. І. Кісіля, М. Ю. Коденської, М. Ф. Кропивка, Б. Я. Панасюка, О. В. Ролінського, та інших науковців, які ґрунтовно дослідили різноманітні аспекти інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.

Однак, значна частина питань, пов'язаних із пізнанням сутності, механізмами та особливостями розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, а також підвищення її ефективності за умов структурно-динамічних зрушень в економіці, є недостатньо вивченими, що й зумовило вибір теми, мету і задачі, а також об'єкт і предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи Навчально-наукового інституту бізнесу Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Розробка теорії і методології формування адаптивно розвиваючої системи менеджменту в умовах інституціонально-структурної трансформації економіки України» (номер державної реєстрації 0107U004874), в межах якої автором запропоновані рекомендації щодо формування теоретико-методологічних основ розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретичних і методичних підходів та розробка науково-прикладних рекомендацій щодо розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві як основи для його

сталого зростання, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної економіки та соціально-економічного розвитку регіонів.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність постановки та вирішення наступних задач:

- узагальнити і поглибити теоретично-методичні засади розвитку інвестиційної діяльності на основі опрацювання наукових підходів до визначення поняття «інвестиції» з метою уточнення їх сутності, адаптовано до сучасних умов;

- розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо формування сприятливого середовища для активізації інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві на основі пріоритетного урахування регіональної складової;

- визначити особливості методичних підходів до оцінки ефективності інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві з урахуванням регіональних аспектів, що сприятиме науковому обґрунтуванню вибору пріоритетно-цільових напрямів інвестування;

- проаналізувати сучасні умови інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві для якнайширшого охоплення факторів, що впливають на розвиток інвестиційної діяльності для розробки сценаріїв її розвитку;

- встановити найважливіші чинники впливу на розвиток інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, враховуючи галузевий та регіональний аспекти з метою збалансування попиту та пропозиції на ринку інвестицій;

- обґрунтувати напрями та перспективи розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві на основі активізації механізмів кооперації та інтеграції з метою ширшого використання внутрішніх інвестиційних ресурсів;

- визначити напрями удосконалення механізмів взаємодії державного та регіонального рівнів управління агропромисловим виробництвом з метою забезпечення оптимізації використання інвестицій.

Об'єкт дослідження – процес формування та розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві України.

Предмет дослідження – теоретичні, методологічні та прикладні аспекти розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дослідження складають метод діалектичного пізнання стану та особливостей інвестиційної діяльності, системний підхід до визначення факторів і механізмів забезпечення її ефективного розвитку. При узагальненні теоретичних та методологічних засад тенденцій і напрямів розвитку інвестиційної діяльності використані методи індукції та дедукції, аналізу і синтезу, аналогій і зіставлення, формалізації й моделювання, а в аналітичних дослідженнях її сучасного стану та тенденцій розвитку – методи порівняння, балансовий, дослідження часових рядів, кластерного та інтелектуального аналізу даних, сценарний підхід, RFM-аналіз, елементи теорії прийняття рішень, сценарного моделювання. Показники, що впливають на розвиток інвестиційної діяльності досліджено методами типологічних, структурних та аналітичних групувань, кореляційно-регресійного та SWOT-аналізу. Для моделювання і прогнозування розвитку інвестиційної діяльності використано методи системного, структурно-функціонального аналізу, економетричного та ймовірнісного моделювання, штучного інтелекту. Пропозиції щодо формування сприятливого інвестиційного середовища та

підвищення ефективності інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві обґрунтовано з використанням засобів RFM-аналізу, елементів системного аналізу, сценарного моделювання.

Інформаційною базою дослідження є законодавство України, аналітичні огляди та звітні дані Кабінету Міністрів України, статистична інформація Національного банку України, Державної служби статистики України, Головного управління статистики в Черкаській області, результати досліджень вчених-економістів і практиків, матеріали конференцій, симпозіумів, літературних джерел та електронні ресурси мережі Інтернет, присвячені проблемам розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, результати особистих спостережень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних і методологічних засад та розробці практичних рекомендацій розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві. До найважливіших результатів дослідження, що характеризують його наукову новизну і виносяться на захист, належать наступні:

вперше:

– обґрунтовано концептуальні підходи до формування стратегії розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, основою яких є когнітивні сценарії збалансування попиту та пропозиції на ринку інвестицій із використанням ймовірного моделювання для визначення факторів, що впливають на її розвиток, маркетингові інструменти, зокрема RFM-аналіз, що дає змогу врахувати специфічну чутливість регіональної економіки до інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві (С. 9–10, 13–14);

удосконалено:

– визначення понять «інвестиції» та «розвиток інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві» з точки зору системної взаємодії учасників інвестиційного процесу, враховуючи сучасну специфіку інвестицій, зокрема, уточнену необхідністю одержання результату від їх вкладання у визначений термін, що сприяє поглибленню розкриття сутності розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві (С. 5);

– методичні підходи оцінки розвитку інвестиційної діяльності через доповнення їх сучасними методами системного аналізу, обробки часових рядів, data-mining, що дозволяє визначати найважливіші чинники розвитку інвестиційної діяльності та її ефективності в умовах неповної інформації та ризиків (С. 6);

набули подальшого розвитку:

– наукові положення щодо методів типологізації регіонів і формування для однотипних регіонів спеціальної інвестиційної політики з урахуванням кількісних та якісних ознак процесу розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві (С. 5,6);

– методичні підходи до оцінки умов інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві із застосуванням системного підходу і методів інтелектуального аналізу даних для повнішого урахування чинників, що впливають на її розвиток (С. 9, 10);

– механізми активізації інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві регіону на основі процесів поглиблення виробничої спеціалізації, розвитку

кооперації та інтеграції і формування інтегрованих структур різного типу, перевагами яких є одержання сталого синергетичного ефекту від інвестицій за умов посилення процесів децентралізації (С.13–14);

– пропозиції щодо формування державної інвестиційної політики стосовно розвитку агропромислового виробництва за умов поглиблення його спеціалізації, кооперації та кластеризації з урахуванням потреб конкретного регіону або сільської території з використанням систем підтримки прийняття рішень на різних ієрархічних рівнях управління економікою (С.14–15).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати теоретико-методологічного та емпіричного досліджень доведені до використання в науковій діяльності, а також використовуються органами виконавчої влади та місцевого самоврядування при розробці державних цільових програм, стратегій соціально-економічного розвитку, інвестиційних проектів, бюджетів міст та районів. Основні результати дисертаційної роботи апробовані та впроваджені в практичну діяльність органів виконавчої влади, що підтверджується наступними довідками: управління агропромислового розвитку Уманської районної державної адміністрації Черкаської області (довідка № 679а/03 від 12.11.2012 р.), управління економіки, розвитку сільських територій, інфраструктури аграрного ринку та інвестицій (довідка №06-20/290 від 02.11.2012 р.); також використовуються у навчальному процесі Уманського національного університету садівництва (довідка № 20-06/902 від 03.10.2012 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним завершеним дослідженням. Наукові результати та висновки одержані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні результати і положення дисертаційної роботи апробовані: на Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток наукових досліджень '2005» (м. Полтава, 7–9 листопада 2005 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Современные направления теоретических и прикладных исследований '2007» (м. Одеса, 15–25 березня 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте '2007» (м. Одеса, 1–15 червня 2007 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених і аспірантів «Формування сучасної стратегії підприємницької діяльності» (м. Умань, 26 жовтня 2011 р.), XVIII Міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології в економіці, менеджменті і бізнесі. Проблеми науки, практики та освіти» (м. Київ, 29 листопада 2012 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальные научные разработки» (м. Софія, Болгарія, 17–25 січня 2013 р.).

Публікації. За результатами проведених досліджень автором опубліковано 15 наукових праць загальним обсягом 8,36 друк. арк., у тому числі 1 у колективній монографії (здобувачеві належить 0,38 друк. арк.), 6 статей у фахових виданнях обсягом 4,8 друк. арк., 2 статті у наукових періодичних фахових виданнях іншої держави обсягом 1,0 друк. арк., 5 – матеріали конференцій обсягом 0,94 друк. арк., 1 в інших виданнях обсягом 1,25 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст викладено на 179 сторінках комп'ютерного тексту. Дисертаційна робота містить 45 таблиць, 22 рисунки та 12 додатків. Список використаних джерел налічує 181 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету та задачі, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення результатів дослідження, наведено відомості щодо апробації одержаних результатів, окреслено особистий внесок здобувача.

У першому розділі **«Теоретичні та методичні засади інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві»** досліджено економічну сутність інвестицій, розглянуто особливості розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві та в регіональному АПК, узагальнено і поглиблено методичні підходи до оцінки і прогнозування ефективності інвестиційної діяльності.

У результаті дослідження встановлено, що інвестиції є багатоаспектною економічною категорією, погляди на яку трансформуються з часом і залежно від тенденцій економічних знань. Економічну сутність інвестицій за сучасних умов слід розглядати через категорію капіталу, який вкладається суб'єктами економічної діяльності з метою одержання результату від вкладень: ефекту чи доходу у визначеному часовому періоді. В зв'язку з цим запропоновано визначення інвестицій «як строкових вкладень усіх видів капіталу, майнових та інтелектуальних цінностей і прав на них, призначених до залучення у підприємницьку чи інші види економічної діяльності як у країні, так і за її межами, з метою виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами, одержання прибутку, досягнення соціального чи іншого ефекту у визначений термін».

Встановлено також, що особливістю інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві є двоїстість участі сільськогосподарських виробників у інвестиційному процесі, оскільки завжди результати їхньої діяльності містять об'єкт споживання та об'єкт накопичення для наступного інвестиційного циклу, концентруючи у собі властивості як її об'єкта, так і суб'єкта. Інвестиційну діяльність в агропромисловому виробництві, запропоновано розглядати і як систему, і як процес взаємодії суб'єктів інвестиційної діяльності, зосереджених на реалізації повного циклу аграрного виробництва та його розвитку.

«Розвиток інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві» визначено автором як цілеспрямовану взаємодію учасників інвестиційного процесу щодо збалансованого та комплексного здійснення інвестицій у відповідні галузі та сфери агропромислового виробництва з метою забезпечення його оптимального функціонування і конкурентоспроможності та продовольчої безпеки країни, а також задоволення споживчого попиту на місцевих, регіональних, національних і світових ринках. Цей розвиток, є динамічним процесом, що відбувається під впливом значної кількості чинників, що стимулюють або навпаки, стримують його.

В умовах інтеграції до європейського економічного простору, децентралізації державного управління, активізації процесів інтеграції та виробничої кооперації в агропромисловому виробництві, а також посилення процесів со-організації регіонів, для забезпечення цілеспрямованого управління інвестиційною діяльністю важливого знання набуває задача визначення характеру та ступеня впливу цих чинників на різних рівнях національної економіки. З метою покращення інформаційного забезпечення та урахування сучасних тенденцій розвитку агропромислового виробництва, в роботі запропоновано класифікацію територій України, адаптовану до

системи NUTS. Відповідно до цієї класифікації, на мезорівні передбачається виділення макрорегіонів (або економічних кластерів) – груп областей певної виробничої спеціалізації, регіонів (областей) та субрегіонів (або регіональних кластерів), а на місцевому рівні - районів та місцевих адміністративних територій.

Відзначено, що такий підхід дозволяє оптимізувати процес формування державних програм та стратегій, в тому числі інвестиційних, для макрорегіонів та регіонів, покращить інформаційне забезпечення інвесторів при прийнятті рішень щодо вкладання коштів тощо. Враховуючи наявність значної кількості однотипних за виробничою спеціалізацією (зокрема, аграрною) територіальних одиниць, автором запропоновано типологізацію регіонів для цілей активізації інвестиційної діяльності. Застосування запропонованих класифікації територій та типології регіонів України дозволить уніфікувати заходи інвестиційної політики для однотипних регіонів, врахувати єдність галузей та особливості територіального розміщення агропромислового виробництва, підвищити якість управлінських рішень щодо інвестування.

Як показало дослідження, задача активізації інвестиційної діяльності в сучасних умовах є складною та потребує застосування низки методичних підходів, що поєднують в собі як засоби економічного аналізу та економетричні методи, так і методи системного аналізу, обробки часових рядів, інтелектуального аналізу даних тощо. В умовах швидкої зміни ситуації, зростання впливу зовнішніх факторів, наявністю невизначеностей та ризиків це дозволить уникнути суб'єктивізму експертних оцінок, опрацювати значні обсяги не лише кількісних, а й якісних показників, що характеризують ефективність інвестиційної діяльності, рівень інвестиційної привабливості агропромислового виробництва (табл. 1).

Таблиця 1

Схема оцінки розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві

Крок	Методичний підхід
1. Збір інформації, формування моделі діагностики	Емпіричні методи дослідження, метод статистичних спостережень, аналізу та синтезу, системного аналізу
2. Огляд стану та динаміки об'єкта дослідження, виявлення характерних ознак	Статистичний аналіз, data-mining, факторний аналіз, багатовимірний аналіз даних, метод головних компонент, кореляційно-регресійний аналіз, типологічні та структурні групування, RFM-аналіз, кластерний аналіз
3. Причинно-наслідковий аналіз	Кореляційно-регресійний аналіз, ймовірнісне моделювання (мережі Байєса)
4. Розробка сценаріїв розвитку подій	Експертних оцінок, морфологічний аналіз, сценарне моделювання
5. Обґрунтування варіантів управлінських рішень	Data-mining, нейронні мережі, економетричне моделювання, SWOT-аналіз, когнітивне моделювання
6. Прогнозування	Економетричний аналіз, методи інтелектуального аналізу даних, ймовірнісне моделювання
7. Аналіз результатів	Метод експертних оцінок, метод Делфи, графічний

Використання запропонованих методичних підходів до оцінки розвитку інвестиційної діяльності підвищує якість прийняття управлінських рішень щодо розвитку інвестиційної діяльності за рахунок зниження впливу суб'єктивних оцінок експертів. Застосування сучасних методів аналізу та моделювання дозволяє аналізувати

вплив значної кількості соціально-економічних факторів на розвиток інвестиційної діяльності та її ефективність, дослідити характер зв'язків між ними за різних варіантів розвитку подій, що особливо актуально за сучасної ситуації, яка характеризується динамічністю, наявністю невизначеностей та ризиків.

У другому розділі «Сучасний стан інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві» досліджено сучасні умови інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві України та регіонів, тенденції її розвитку, результативність і фактори, що впливають на неї, проаналізовано вплив різних груп чинників на її розвиток.

Аналіз умов інвестиційної діяльності на макрорівні, показав, що тривалий час у реальному секторі не відбувалося структурного оздоровлення, погіршувалося його інвестиційне забезпечення. Зокрема, у 2007–2013 рр. щороку на споживання спрямовувалась значна частина валового внутрішнього продукту: від 80,1 % у 2007 р. до 92,8 % – у 2013 р. Обсяги валового нагромадження основного капіталу навпаки, у цей же час знижувались. Якщо у 2007 р. вони були на рівні 26,4 % валового внутрішнього продукту, то у 2013 р. знизилися до 18,2 % (рис. 4).

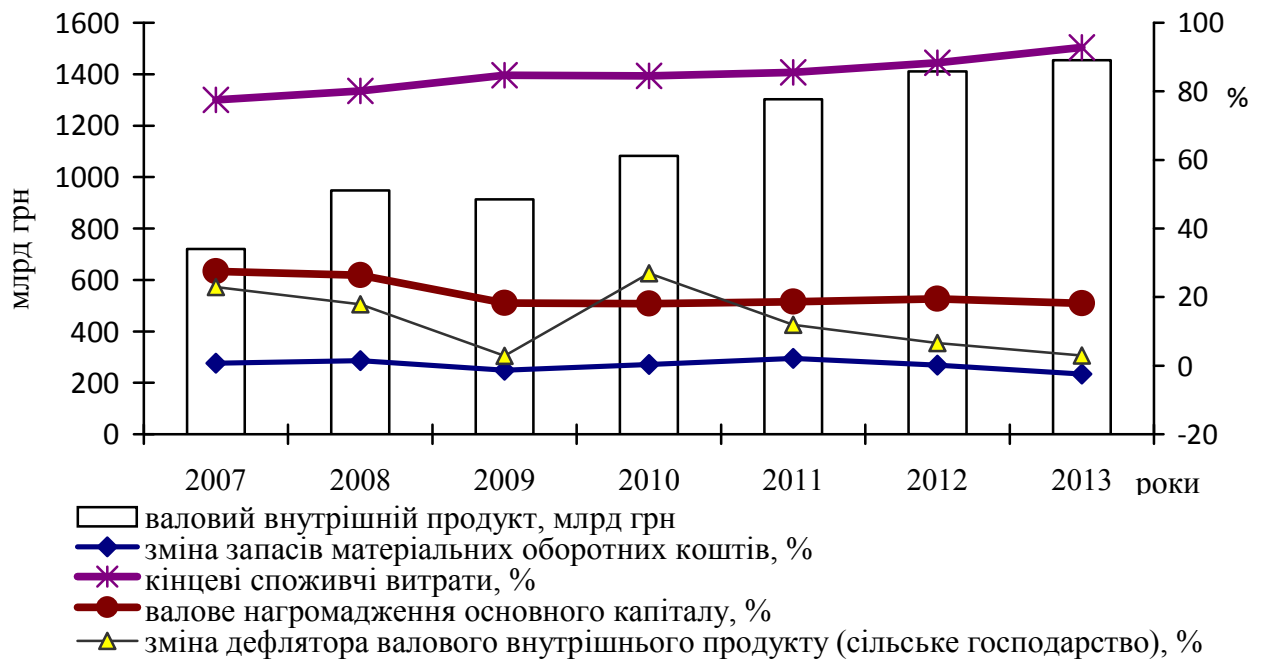

Рис. 4. Динаміка окремих показників інвестиційного забезпечення економіки України

Для агропромислового виробництва, як це підтверджують розрахунки, виконані за моделлю мультиплікатора-акселератора та дані таблиць «витрати-випуск», характерні як тенденції, актуальні для національної економіки, так і специфічні, зумовлені особливостями сільськогосподарського виробництва. Це, зокрема, трирічна циклічність, наявність значної посередницької частки (майже 20%) у структурі споживання, позитивна динаміка виробництва (зміна обсягу валової доданої вартості сільського, лісового та рибного господарства у 2014 році склала 2,9 %). Як і для більшості галузей національної економіки, для агропромислового виробництва характерною ознакою є його недостатнє інвестиційне забезпечення. Частка валового накопичення основного капіталу у структурі валової доданої вартості галузей агропромислового виробництва

залишається низькою (менше 20 %), не забезпечуючи не лише розширеного, а й простого відтворення. Така тенденція спричинена значною питомою вагою проміжних витрат та інвестиційного імпорту у валовому нагромадженні основного капіталу. Хоча у 2010–2013 рр відбулися позитивні зрушення щодо покращення інвестиційного забезпечення більшості галузей агропромислового виробництва (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка капітальних інвестицій в окремі види економічної діяльності агропромислового виробництва України

Показник	Рік				Відхилення	
	2010	2011	2012	2013	+ –	%
Капітальні інвестиції – всього, млн грн	189060,6	259932,3	293691,9	267728,0	78667,4	41,6
із них:						
- сільське господарство	11311,3	16702,7	19085,7	18639,7	7328,4	64,8
- виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	8664,6	12254,6	13557,6	15275,3	6610,7	76,3
- виробництво основної хімічної продукції, добрив і азотних сполук, пластмас і синтетичного каучуку в первинних формах	1873,3	2351,7	2212,1	2680,3	807	43,1
- виробництво пестицидів та іншої агрохімічної продукції	1,1	1,1	31,1	10,6	9,5	8,6 разів
- виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства	155,9	208,0	230,3	300,0	144,1	92,4
- оптова торгівля сільськогосподарською сировиною та живими тваринами	1719,1	1661,4	1209,6	1095,2	- 623,9	- 36,3

Швидкими темпами у 2010–2013 рр. зростали обсяги інвестицій, залучених у хімічну промисловість і виробництво агрохімічної продукції та сільськогосподарське машинобудування. Однак, навіть швидке зростання обсягів капітальних інвестицій у машинобудування не забезпечило суттєвих позитивних зрушень, адже знос основних засобів машинобудування досяг 70–80% у 2013 р. У 2014 році позитивні тенденції розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, які мали місце у 2010–2013 рр. були перервані: обсяги капітальних інвестицій у сільське господарство скоротились на 15,6 %, у харчову промисловість – на 21,7 %.

В ході дослідження було визначено перспективи розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, який відбувається під впливом значної кількості як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Серед значної кількості факторів було відібрано 56 соціально-економічних показники за 2007–2013 рр. та окремі оприлюднені статистичні дані за 2014 р., що найбільш істотно впливають на зростання обсягів капітальних інвестицій. Як показало дослідження, виконане із застосуванням композиції методів економетричного моделювання, дослідження часових рядів та інтелектуального аналізу даних, розвиток національної економіки призупинився, та на короткострокову перспективу матиме місце подальше скорочення обсягів валового внутрішнього продукту, зокрема у 2015–2016 рр. на 10–15 %, яке супроводжуватиметься зменшенням обсягів капітальних інвестицій (на 15–20 %), що залучатимуться у національну економіку. Для сільського господарства прогнозоване скорочення обсягів виробництва у

цей же період буде значно меншим – на рівні 2–5 %, а обсяги капітальних інвестицій у сільське господарство скоротяться на 8–10 %.

Основною причиною таких тенденцій у сільському господарстві, як свідчать результати дослідження є переважання у структурі капітальних інвестицій власних коштів підприємств (понад 70 % від загального обсягу інвестицій), що відповідає правилу «золотого перетину». Це, з одного боку, стримує перехід до інноваційної моделі розвитку, але з іншого – забезпечує більшу фінансову незалежність підприємств. За існуючої структури джерел капітальних інвестицій у сільське господарство, основний приріст виробництва продукції забезпечуватиметься за рахунок власних коштів підприємств та в меншій мірі, за рахунок банківського кредитування. Як показали розрахунки, за існуючої структури напрямків інвестування кожна гривня, інвестована у сільське господарство сприяє одержанню 1,25 грн приросту валового внутрішнього продукту. Пріоритетними напрямками інвестування для аграрного сектору залишаються оновлення матеріально-технічно бази та земельні ресурси. Статистично краща модель представлена формулою (1):

$$Y(t) = -332186.3 + 1.4 * I_{01}(t-1) + 1.1 * I_{02}(t-1) + 63.4 * I_{03}(t-1) + 6.6 * I_{04}(t-1) + 58.3 * I_{05}(t-1) \quad (1)$$

де, $Y(t)$ – обсяг капітальних інвестицій, млн грн, I_{01} – капітальні інвестиції у будівлі та споруди, млн грн; I_{02} – капітальні інвестиції у машини, обладнання інвентар, млн грн; I_{03} – капітальні інвестиції у земельні ресурси, млн грн; I_{04} – капітальні інвестиції в довгострокові біологічні активи рослинництва і тваринництва, млн грн, I_{05} – капітальні інвестиції у інші матеріальні активи, млн грн, t – рік.

Результативність агропромислового виробництва, як показало дослідження напряму залежить від збалансованості інвестиційного забезпечення всіх його сфер. Зокрема, зростання обсягів виробництва продукції сільського господарства суттєво залежить від інвестиційного забезпечення харчової промисловості, виробництва основної хімічної продукції, добрив і азотних сполук, пластмас і синтетичного каучуку в первинних формах, виробництва пестицидів та іншої агрохімічної продукції (коефіцієнти кореляції 0,92, 0,88, 0,89, 0,94 відповідно).

Системний вплив на розвиток інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві здійснюють не лише такі чинники, як природно-кліматичні умови, галузева структура економіки, соціально-економічний розвиток територій, інвестиційний клімат регіону тощо, а й триваючі у агропромисловому виробництві процеси інтеграції та кооперації, активізація со-організації регіонів. Наслідком їх впливу є поява спільних, типових для груп регіонів тенденцій розвитку інвестиційної діяльності. Це підтверджено розрахунками, виконаними за методикою, запропонованою автором. Ця методика передбачає групування регіонів України відповідно до запропонованої типології з використанням модифікованої методики RFM-аналізу (використовується довільна кількість вимірів). Адитивний інтегральний RFM-бал запропоновано обчислювати за формулою (2):

$$RFM = \sum_{i=1}^n X_i, \quad (2)$$

де X_i – значення відповідного соціально-економічного показника певного регіону, n – кількість адміністративно-територіальних утворень, що досліджуються, од.

Застосування запропонованої методики дозволило не лише ранжувати окремі території за ступенем інвестиційної привабливості, а й сегментувати інформаційну базу таким чином, щоб сегменти мали чітко виражені межі. Це дає можливість прогнозувати розвиток інвестиційної діяльності для груп однотипних регіонів. Перевагами такої методики є можливість оцінити вплив широкого спектру соціально-економічних чинників на розвиток інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві регіонів, дослідити реакцію економічної системи на зміни інвестиційного середовища. Проведений аналіз показав, що найбільш чутливою до притоку інвестицій є економіка регіонів, у галузевій структурі яких провідне місце належить сільському господарству, а також наявні всі галузі агропромислового виробництва. До такої групи увійшли Черкаська, Вінницька, Кіровоградська та Хмельницька області.

Наступним кроком є дослідження впливу різних груп чинників, на інвестиційну активність в агропромисловому виробництві. Дана задача є складною та слабоформалізованою, її вирішення ускладнюється наявністю неповної інформації (у зв'язку з конфіденційністю окремих статистичних показників) та відсутністю довгих часових рядів даних. Тому дослідження було виконано за методикою, що поєднує в собі ймовірнісне моделювання (мережі Байєса) та регресійний аналіз. Спочатку на основі побудованої топології мережі Байєса були визначені найбільш значущі чинники, що впливають на цільову зміну, потім побудовані моделі множинної регресії, із примусовим включенням виявлених чинників. Всього для виявлення причинно-наслідкових зв'язків між змінними та сили цього зв'язку було проаналізовано набір з 39 чинників – показників соціально-економічного розвитку за 2003–2013 рр. В якості цільових змінних розглядалися обсяги капітальних інвестицій в окремі галузі агропромислового виробництва України (формула (3)) та регіону (дослідження виконано на матеріалах Черкаської області) (формула (4)).

$$Y_1(t) = 11429,9 + 2,7 \cdot y(t-1) - 1,3 \cdot x_{05}(t-1) - 3,9 \cdot x_{06}(t-1) - 38,8 \cdot x_{14}(t-1) \quad (3)$$

$$Y_2(t) = 389,3 + 4,2 \cdot y(t-2) + 1,6 \cdot x_{09}(t-1) - 35,9 \cdot x_{11}(t-1) + 25,8 \cdot x_{36}(t-1) \quad (4)$$

де, x_{05} – демографічне навантаження, осіб; x_{06} – оплата праці у сільському господарстві, грн; x_{14} – коефіцієнт зносу основних засобів, %; x_{09} – рентабельність операційної діяльності сільськогосподарських підприємств, %; x_{11} – вантажообіг автотранспортних підприємств, млн ткм; x_{36} – обсяг прямих іноземних інвестицій, млн дол США, t – рік; $Y_1(t)$ – капітальні інвестиції в агропромислове виробництво України, млн грн $Y_2(t)$ - капітальні інвестиції в агропромислове виробництво Черкаської області, млн грн.

Моделі мають надійні прогнозуючі характеристики. Зокрема середня абсолютна похибка у процентах становить 7,2 та 6,4 % відповідно. Для розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, на рівні країни найбільш значимими виявились чинники: погіршення демографічної ситуації, низький рівень оплати праці, особливо у сільському господарстві, зношеність основних засобів та висока матеріаломісткість виробництва, суттєва залежність виробничих підприємств АПК від імпорту, значна диференціація показників соціально-економічного

розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Для агропромислового виробництва регіону (були використані соціально-економічні показники Черкаської області) – рентабельність операційної діяльності сільськогосподарських підприємств, кількість сільськогосподарських та переробних підприємств, обсяг виробництва борошна, обсяг капітальних інвестицій, вантажообіг автотранспортних підприємств і обсяг прямих іноземних інвестицій.

В залежності від станів, у яких можуть перебувати обрані чинники, як показав морфологічний аналіз, розвиток інвестиційної діяльності може відбуватися за однією із конфігурацій, представлених у табл. 3.

Таблиця 3

Конфігурації простору чинників, що формують відповідні сценарії розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві

Сценарій	Зміст сценарію
1. Ефективне використання інвестиційних ресурсів	Обсяги інвестицій, які спрямовуються в економіку, достатні для відтворення, регіональний рівень державного управління має повноваження, що забезпечують автономність прийняття інвестиційних рішень
2. Залежність від центру	Інвестиції в агропромислове виробництво достатні для відтворення, управління повністю централізоване
3. Диверсифікація ресурсів	Обсяги інвестицій, які спрямовуються в агропромислове виробництво, недостатні для відтворення, регіональний рівень державного управління має повноваження, що забезпечують автономність прийняття інвестиційних рішень
4. Централізація інвестиційних ресурсів	Обсяги інвестицій, які залучаються в агропромислове виробництво, не достатні для відтворення, управління повністю централізоване

Застосування сценарного моделювання дозволило обґрунтувати, що небезпечними для розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві є ризики, пов'язані з неефективною роботою органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, погіршенням ситуації на ринку праці, зниженням заощаджень населення, відсутністю цілеспрямованого інвестиційного попиту, нестабільністю політичної та соціально-економічної ситуації в країні.

Виходячи з результатів дослідження сучасного стану інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, запропоновано звернути увагу на цільове спрямування інвестицій та забезпечення балансу попиту й пропозиції на інвестиційні ресурси, особливо у регіонах, необхідність децентралізації державної інвестиційної політики як основних факторах позитивного розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві.

У третьому розділі «**Активізація інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві**» обґрунтовано перспективи розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, шляхи формування сприятливого середовища та напрямки удосконалення управління її розвитком на різних рівнях національної економіки.

У роботі зазначено, що за умов погіршення інвестиційного забезпечення національної економіки та агропромислового виробництва, внаслідок соціально-політичної кризи, інвестиційна політика, орієнтована на збільшення обсягів надходження інвестицій, потребує реформування. Для активізації інвестиційної

діяльності в агропромисловому виробництві в дисертації запропоновано формувати відповідну стратегію, як з точки зору галузевого підходу, так і враховуючи регіональну складову. Для розробки заходів активізації інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, на основі виявлених чинників інвестиційної діяльності були побудовані когнітивні карти розвитку інвестиційної діяльності. Застосування когнітивного моделювання дозволяє моделювати розвиток інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві з точки зору можливих сценаріїв розвитку подій, що особливо актуально, коли мають місце стрибкоподібні зміни процесів і на основі лише ретроспективних даних не можливо побудувати якісний прогноз.

В результаті когнітивного моделювання визначено, що за песимістичного сценарію, для досягнення простого відтворення капіталу, основним джерелом інвестиційних ресурсів протягом 2015–2020 рр. будуть переважно власні кошти підприємств. Залучення прямих іноземних інвестицій в агропромислове виробництво України буде незначним. Причиною цього є значні суспільно-політичні та економічні ризики. Банківське кредитування буде також обмеженим у зв'язку із зростанням відсоткових ставок за кредитами та ризиками нестабільності на фінансовому ринку. За оптимістичного сценарію, у 2016 р., передбачається припинення негативних тенденцій в економіці, а у період до 2022 р., обсяги інвестицій, що залучатимуться в агропромислове виробництво будуть достатніми для забезпечення простого, а у 2030 р. – для розширеного відтворення. Значно зростуть обсяги прямих іноземних інвестицій в сільське господарство та харчову промисловість із країн Європейського союзу. За помірному сценарію розвитку на середньостроковий період зростання інвестиційного попиту в агропромисловому виробництві буде не значним, що пов'язано з внутрішніми ризиками, зокрема погіршенням ситуації на ринку праці, порушення кооперативних та виробничих зв'язків між підприємствами, низькими підприємницькими очікуваннями. Обсяги капітальних інвестицій у сільське господарство України спрогнозовано на основі помірному сценарію. Кращими виявились комбінована модель у вигляді мережі Байєса із використанням множинної регресії та нейронна мережа із попереднім зменшенням кількості вхідних змінних на основі кластерного аналізу.

Основним джерелом капітальних інвестицій, згідно прогнозу, у 2015–2016 р. залишатимуться власні кошти підприємств, при чому їх частка у структурі джерел інвестицій зростатиме до 78 %, обсяг капітальних інвестицій у агропромислове виробництво скоротиться на 7 % від рівня 2013 р. Тому запропоновано приділи більше уваги їх ефективному використанню, виявленню додаткових резервів, створенню умов для одержання синергетичного ефекту від інвестицій.

У вирішенні даної задачі провідна роль належить регіональному рівню національної економіки, оскільки саме він є тим осередком, де формуються попит та пропозиція на інвестиційні ресурси. Саме на рівні області, у органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування є можливість впливати на оптимізацію галузевої структури національної економіки через перерозподіл інвестиційних потоків, заохочуючи інвесторів вкладати кошти у проекти, пріоритетні для конкретного регіону, стимулюючи «точки зростання».

З метою забезпечення ґрунтовності висновків, у дисертації виконано дослідження зміни ефективності інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві регіону за різної галузевої структури. Дослідження виконано на

матеріалах Черкаської області – лідера аграрного виробництва України. Рівняння, за яким здійснювалося моделювання, має вигляд (5):

$$p(t) = c + b_1 \cdot p(t-1) + \alpha_1 \cdot v(t) + \alpha_2 \cdot v(t-1) + \alpha_3 \cdot v(t-2) + \alpha_4 \cdot v(t-3) + e(t) \quad (5),$$

де a_1, a_2, a_3, a_4, b_1 – оцінки коефіцієнтів математичної моделі, $e(t)$ – випадкова складова, що описує похибку моделі; t – рік; $p(t)$ – фінансовий результат до оподаткування певного виду економічної діяльності, тис грн; $v(t)$ – капітальні інвестиції у певний вид економічної діяльності, тис грн; $c + b_1 \cdot p(t-1)$ – складова, що прогнозує результативність економічної діяльності окремого виду економічної діяльності без урахування інвестицій, $\alpha_1 \cdot v(t) + \alpha_2 \cdot v(t-1) + \alpha_3 \cdot v(t-2) + \alpha_4 \cdot v(t-3)$ – з урахуванням інвестицій.

У результаті прогнозування (на матеріалах Черкаської області) визначено, що одна гривня, інвестована у сільське господарство дозволяє одержати 1,5 грн прибутку протягом двох років, у будівництво – від 3,6 до 10 грн протягом одного-двох років, торгівлю – від 3 до 12 грн протягом трьох років, виробництво харчових продуктів – 88 коп протягом року, хімічну промисловість – 1,98 грн протягом року.

Більшого ефекту можна досягти, вкладаючи кошти в економіку районів, де сформовано агропромислові формування за типом кластерів (табл. 4).

Таблиця 4

Оцінка ефективності інвестиційної діяльності у окремих районах Черкаської області за активізації кооперації та інтеграції в агропромисловому виробництві

Місто/ район	Пріоритетні галузі промисловості, зона, до якої відноситься район за специфікою ведення сільського господарства	Сума,* грн
Група 1		
м. Черкаси	Хімічна промисловість, транспортне машинобудування, харчова промисловість	340,43
Черкаський	Харчова, целюлозно-паперова, деревообробна промисловість, видобуток торфу, сільське господарство: приміська зона (птахівництво, свинарство, рослинництво)	902,72
Чигиринський	Легка, харчова промисловість, туризм, сільське господарство: землеробство в умовах підвищених ризиків (зернові, технічні культури, свинарство, молочне скотарство)	368,4
Корсунь-Шевченківський	Харчова, легка промисловість, сільськогосподарське машинобудування, промисловість, оброблення деревини, сільське господарство: захисне землеробство (рослинництво, м'ясне скотарство)	996,47
Група 2		
Драбівський	Харчова, хімічна та нафтохімічна промисловість, машинобудування, сільське господарство: приміська зона (птахівництво, молочне скотарство)	998,14
Золотоноський	Приміська (молочне скотарство, свинарство та птахівництво, у рослинництві - вирощування культур для виробництва біопалива)	516,12
Чорнобаївський	Харчова промисловість, сільське господарство: Приміська зона (зернові та технічні культури, птахівництво)	821,37

*приріст прибутку на 1000 грн капітальних інвестицій із врахуванням трьохрічного лагу, грн.

Для розраху ефективності інвестицій було використано формулу (5), а для групування регіонів – методику модифікованого RFM-аналізу.

Як показало дослідження, саме на рівні регіону через цільове спрямування інвестицій можна оптимізувати галузеву структуру агропромислового виробництва стимулюючи потенційних інвесторів, вкласти кошти у проекти, пріоритетні для регіону, досягти суттєвого синергетичного ефекту від інвестиційної діяльності за рахунок формування стійких, цілеорієнтованих на виробництво конкретного виду продукції об'єднань підприємств, утворених на основах виробничої кооперації (переважно кластерного типу).

Ефективне вирішення управлінських задач збалансування попиту та пропозиції на ринку інвестицій, на пряму залежить від ефективної роботи органів місцевого самоврядування та виконавчої влади, оскільки саме від них залежить формування пакетів інвестиційної пропозиції регіону та забезпечення сприятливих прозорих умов для потенційних інвесторів.

Вирішення цих задач не можливе без моніторингу стану соціально-економічної системи країни, зовнішнього впливу та його спрямування, руху інвестиційних потоків як в розрізі видів економічної діяльності, так і за адміністративно-територіальними одиницями та інтегрованими формуваннями різного типу, забезпечення осіб, що приймають рішення необхідною аналітичною інформацією. Тому з метою покращення якості прийняття рішень у відповідних органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, у дисертаційній роботі запропоновано впровадження web-орієнтованої державної інформаційно-аналітичної системи (рис. 5).

Рис. 5. Державна інформаційно-аналітична система

Використання запропонованої інформаційно-аналітичної системи у відповідних державних структурах забезпечує зворотній зв'язок між рівнями управління, дозволяє визначати відхилення тенденцій розвитку соціально-економічної системи від обраної стратегії, забезпечує потенційних інвесторів та інших учасників інвестиційного процесу якісною аналітичною інформацією.

Таким чином, перспективи розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві пов'язані з децентралізацією інвестиційної політики, адже саме на рівні регіону якнайкраще можна узгодити діяльність бізнесу, держави та територіальної громади. Це сприятиме активізації інвестиційної діяльності, зокрема, через координацію попиту та пропозиції на інвестиційному ринку області, спрямування інвестицій у визначені пріоритетними для регіону та галузей національної економіки проекти, стимулюючи процеси виробничої кооперації підприємств різних сфер агропромислового виробництва на основі державно-приватного партнерства.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дисертаційного дослідження встановлено, що розвиток інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві на основі раціонального та цілеспрямованого використання інвестиційних ресурсів є одним із стратегічних пріоритетів національної економіки в умовах сучасних соціально-економічних процесів. Основні положення, висновки та науково-практичні рекомендації, викладені у дисертації полягають у наступному.

1. Сутність процесу розвитку інвестиційної діяльності розкривають такі поняття як «інвестиції», «інвестиційна діяльність», «розвиток», «розвиток інвестиційної діяльності», і «ефективність інвестиційної діяльності». На основі аналізу наукових запропоновано уточнення поняття «інвестицій», наголошено, що в умовах швидкої зміни економічної ситуації важливо одержати очікуваний ефект від інвестування у визначені терміни. Тому зміст спеціального поняття «розвиток інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві» доцільно розглядати з точки зору процесу, що має хвилеподібну динаміку і є основною рушійною силою агропромислового виробництва, а також як елемент складної цілеспрямованої стратифікованої системи національної економіки, що дозволяє реформувати відносини в напрямках «регіони-центр» та «регіон-регіон».

2. У зв'язку із значним впливом на розвиток інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві регіональних відмінностей, цей розвиток слід забезпечувати виходячи з умов конкретного регіону, принципу системності, що досягається застосуванням запропонованого способу типологізації регіонів. Це дає змогу уніфікувати заходи державної інвестиційної політики для груп однотипних регіонів.

3. В оцінках аналітичних та прогнозних умов інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві за наявності невизначеності та ризиків запропоновано використовувати удосконалені методичні підходи, що передбачають доповнення їх елементами системного та багатовимірного аналізу даних, штучного інтелекту та data-mining. Це дозволяє визначати не лише перспективні можливості залучення інвестицій, а й зменшити негативні впливи чинників ризику, зокрема

пов'язаних з неефективним державним управлінням і місцевим самоврядуванням, посиленням міжнародної та внутрішньої конкуренції, політичними кризами тощо.

4. Сучасний процес розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві вирізняється тенденціями переходу від активної фази до спаду, зниженням темпів нагромадження основного капіталу (до 18,2% від обсягу валового внутрішнього продукту) і приросту валової доданої вартості в основних галузях, посиленням диференціації рівнів інвестиційної діяльності у сільському господарстві регіонів, помітнішого уповільнення інвестиційної діяльності в харчовій промисловості, а також загальним скороченням обсягів залучення інвестиційних ресурсів у 2014 р. на 15-20% проти показника у 2013 р., що зумовлює необхідність здійснення системних і комплексних заходів щодо активізації інвестиційної діяльності.

5. З метою визначення найвагомих чинників і умов розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, а також оцінки ступеня їх впливу, в наукових дослідженнях і на практиці слід використовувати запропоновані за результатами дослідження методичні підходи до комплексного застосування апарату системного аналізу, аналізу часових рядів та data-mining. Це забезпечує визначення додаткових резервів активізації розвитку цієї діяльності.

6. З метою оптимального використання інвестиційних ресурсів, що формуються в агропромисловому виробництві, слід використовувати запропоновані в дисертації концептуальні підходи до формування стратегії розвитку його галузей і сфер на основі когнітивних сценаріїв збалансування попиту та пропозиції на інвестиційному ринку, ймовірного моделювання і засобів RFM-аналізу, що дозволяє регіонам виявляти «точки зростання», оптимізувати галузеві структури національної економіки, підвищувати якість та ефективність розроблених і впроваджуваних сценаріїв та стратегій розвитку інвестиційної діяльності.

7. Формування інтегрованих структур різного типу на основі поглиблення процесів виробничої спеціалізації та розвитку кооперації й інтеграції в агропромисловому виробництві, перевагами яких є одержання сталого синергетичного ефекту від інвестицій за умов децентралізації, запропоновано здійснювати на основі заходів регіону як основного осередку реформ та управління ними. При цьому інвестиційні ініціативи мають виходити від центральних, регіональних і територіальних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Особливо це стосується реалізації інвестиційних проектів, що забезпечують комплексний соціально-економічний розвиток територій регіону, активізацію інвестиційної діяльності і координацію попиту та пропозиції на інвестиційному ринку.

8. Підтримку розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, що здійснюється на загальнодержавному рівні, слід орієнтувати на оптимізацію відносин «регіони-центр» і забезпеченні зворотного зв'язку з регіонами, а на рівні регіону – на створення сприятливого інвестиційного середовища, забезпечення своєчасності прийняття і виконання управлінських рішень з урахуванням особливостей конкретної регіональної економічної системи, альтернативних сценаріїв її розвитку за умов динамічної зміни економічної ситуації, а також створення відповідних інформаційно-аналітичних систем з метою посилення моніторингу інвестиційних процесів у агропромисловому виробництві.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах організаційно-економічних перетворень: кол. монографія / [Н. В. Білошкурська, М. В. Білошкурський, О. Л. Богашко, Я. Васьковська, О. М. Гайович, А. В. Гуменюк, Т. І. Дем'янець, О. А. Дем'янишина, Т. А. Демченко, В. М. Дякон, Л. Л. Дякон, О. Жигулін, Н. А. Іванова, Р. Б. Кожухівська, І. В. Космідайло, Р. І. Лопатюк, Н. Ю. Мельничук, С. О. Михайловина, О. А. Новік, Т. І. Просянкіна-Жарова, Ю. І. Седова, С. Смирнов, В. О. Скомаровський, Л. В. Транченко, І. В. Чантурія, О. Б. Школенко]: за заг. ред.: Н. О. Лисенко. – Умань.: Сочінський, 2011. – 154 с. (особисто автору належить 0,38 друк. арк.: розділ 1.6 «Дослідження методів прогнозування соціально-економічного розвитку аграрного регіону»).

Статті у наукових фахових виданнях:

2. Просянкіна-Жарова Т. І. Управління розвитком систем інвестиційної діяльності аграрного регіону в умовах трансформаційної економіки / Т. І. Просянкіна-Жарова: зб. наук. праць Уманського держ. аграр. університету. Серія «Економіка» – 2007. – Вип. 64, Ч. 2. – С. 436–443.

3. Просянкіна-Жарова Т. І. Удосконалення методики короткострокового прогнозування розвитку системи інвестиційної діяльності аграрного регіону / Т. І. Просянкіна-Жарова // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 7. – С. 8–11.

4. Просянкіна-Жарова Т. І. Оцінка інвестиційної привабливості адміністративно-територіальних утворень аграрного регіону / Т. І. Просянкіна-Жарова // Агросвіт. – 2012. – № 8. – С. 73–76.

5. Просянкіна-Жарова Т. І. Державна підтримка формування кластерних структур різної типології як засіб активізації інвестиційної діяльності в аграрному регіоні / Т. І. Просянкіна-Жарова // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1811>

6. Просянкіна-Жарова Т. І. Особливості державної інформаційно-аналітичної системи обласного рівня як засобу формування сприятливого інвестиційного середовища в аграрному регіоні / Т. І. Просянкіна-Жарова // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. – № 3/1. – С. 8–14.

7. Prosyankina-Zharova T. I. Development typology of regions for the purposes of the investment policy of using SAS Business Intelligence/ T. I. Prosyankina-Zharova, O. M. Terentiev // Економіка і управління. – 2014. – № 2. – С. 41–46.

Статті у наукових періодичних виданнях іншої держави:

8. Просянкина-Жарова Т. И. Разработка сценария развития инвестиционной деятельности в регионе с использованием вероятностного моделирования и морфологического анализа/ Т. И. Просянкина-Жарова // Предпринимательство. – 2013. – № 7. – С. 144–152.

9. Просянкина-Жарова Т. И. Исследование привлечения сбережений населения для активизации инвестиционной деятельности на основе использования модели прогнозирования оттока депозитов физических лиц/ Т. И. Просянкина-Жарова, А. Н. Терентьев // Фундаментальные исследования. – 2013. – № 11. – Т.3. – С. 507–511.

Матеріали конференцій:

10. Просянкiна-Жарова Т. I. Структурнi змiни рiгiонального АПК та управлiння його iнвестицiйним забезпеченням / Т. I. Просянкiна-Жарова // Розвиток наукових дослiджень '2005' мiжнар. наук.-практ. конф. 7–9 листоп. 2005 р.: тези доп. – Полтава, 2005. – С. 69–70.

11. Просянкiна-Жарова Т. I. Структурна перебудова рiгiонального АПК та її iнвестицiйне забезпечення / Т. I. Просянкiна-Жарова // Современные направления теоретических и прикладных исследований '2007' : междунар. науч.-практ. конф., 15–25 марта 2007 г.: тези доп. – Одесса, 2007. – Т. 16. Экономика. – С. 63–64.

12. Просянкiна-Жарова Т. I. Формування результативної рiгiональної системи iнвестицiйної дiяльностi / Т. I. Просянкiна-Жарова // Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте '2007' : междунар. науч.-практ. конф., 1–15 июня 2007 г.: тези доп. – Одесса, 2007. – Т. 5. Экономика. – С. 34–35.

13. Просянкiна-Жарова Т. I. Дослiдження впливу спрямування потокiв iнвестицiй на результативнiсть економiчної системи аграрного рiгiону у короткостроковiй перспективi/ Т. I. Просянкiна-Жарова // Інформацiйнi технологiї в економiцi, менеджментi i бiзнесi. Проблеми науки, практики i освiти : XVIII мiжнар. наук.-практ. конф., 29 листоп. 2012 р.: тези доп. – Киiв, 2012. – С. 333–337.

14. Просянкiна-Жарова Т. I. Кластерний пiдхiд як засiб пiдвищення ефективностi державної рiгiональної полiтики в аграрному рiгiонi/ Т. I. Просянкiна-Жарова // Современные исследования и развитие – 2013 : междунар. науч.-практ. конф., 17– 25 янв. 2013 г.: тези доп. – София, 2013. – Т. 8. Экономика. – С. 52– 55.

Иншi публiкацiї

15. Аналiз iнвестицiйних i соцiально-економiчних процесiв методами моделювання обмежених множин багатовимiрних даних / П. I. Бiдюк, Л. О. Коршевнюк, О. М. Терентьев, Т. I. Просянкiна-Жарова // Науковi вiстi НТУУ «КПШ». – 2012. – № 2. – С. 87–93 (*Особистий внесок: визначено цiльову спрямованiсть застосованого наукового пiдходу, опрацьовано статистичнi матерiали, побудовано множину багатовимiрних даних з найбільш значущих показникiв, сформульовано критерiї результативностi та методологiчний пiдхiд до побудови моделей*).

АНОТАЦIЯ

Просянкiна-Жарова Т. I. Розвиток iнвестицiйної дiяльностi в аграропромисловому виробництвi. – На правах рукопису.

Дисертацiя на здобуття наукового ступеня кандидата економiчних наук за спецiальнiстю 08.00.03 – економiка та управлiння нацiональним господарством. - Нацiональний унiверситет бiоресурсiв i природокористування України, Киiв, 2015.

Науково обгрунтовано теоретичнi, методичнi та практичнi аспекти розвитку iнвестицiйної дiяльностi в агропромисловому виробництвi. Проаналiзовано й узагальнено теоретичнi засади iнвестицiй та розвитку iнвестицiйної дiяльностi, особливостi управлiння iнвестицiями в агропромисловому виробництвi, удосконалено методичнi пiдходи до оцiнки їх ефективностi. Дослiджено сучаснi умови здiйснення

інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві на макро- та мезорівнях, її стан та перспективи розвитку.

Розроблено стратегію підвищення ефективності інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, з акцентами на його регіональних особливостях, враховуючи сучасні тенденції формування кластерних структур різних типів. Обґрунтовано пропозиції з удосконалення управління розвитком інвестиційної діяльності, зокрема забезпечивши реалізацію системи моделювання та прогнозування інвестицій в економіку на різних рівнях економіки, а на рівні регіону – основні напрями підвищення ефективності інвестиційної діяльності.

Запропоновано також перспективні напрями розвитку інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві шляхом формування сприятливого інвестиційного середовища на основі координації попиту та пропозиції на ринку інвестицій та посиленні моніторингу інвестиційної діяльності.

Ключові слова: інвестиції, агропромислове виробництво, інвестиційна діяльність в агропромисловому виробництві, розвиток інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві, прогнозування обсягів інвестицій.

АННОТАЦІЯ

Просянкина-Жарова Т.И. Развитие инвестиционной деятельности в агропромышленном производстве. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев, 2015.

Научно обоснованы теоретические и методические подходы, а также разработаны практические рекомендации по повышению эффективности инвестиционной деятельности в агропромышленном производстве.

Обобщены взгляды ученых на понятие «инвестиции», «развитие инвестиционной деятельности», систематизированы подходы к пониманию их экономической сущности. В результате исследования установлено, что инвестиции – категория многоаспектна, трансформирующаяся в зависимости от тенденций экономической науки. Сегодня, в условиях динамичных изменений экономической ситуации, суть инвестиций необходимо рассматривать, учитывая, прежде всего их целевую направленность – получение от вложений ожидаемого эффекта в определённом временном интервале. Особенностью инвестиционной деятельности в агропромышленном производстве, как показало исследование, является двойственность участия сельскохозяйственных производителей в инвестиционном процессе, поскольку всегда результаты их деятельности являются как объектом потребления, так и объектом накопления для следующего инвестиционного цикла, концентрируя в себе свойства объекта и субъекта инвестирования. Поэтому понятие «развитие инвестиционной деятельности в агропромышленном производстве» следует рассматривать как процесс целенаправленного взаимодействия участников инвестиционного процесса, ориентированного на сбалансированное и комплексное осуществление инвестиций в соответствующие отрасли и сферы агропромышленного производства с целью обеспечения его оптимального функционирования и конкурентоспособности, продовольственной

безопасности страны, а также удовлетворения потребительского спроса на местных, региональных, национальных и мировых рынках продовольствия.

Современный этап развития инвестиционной деятельности в агропромышленном производстве Украины характеризуется тенденциями перехода от активной фазы к спаду, снижением темпов накопления основного капитала и прироста добавленной стоимости в его основных отраслях. А кроме того, усилением дифференциации инвестиционной деятельности в сельском хозяйстве регионов, заметным замедлением инвестиционной активности в пищевой промышленности, а также сокращением иностранных инвестиций. Исследование показало, что развитие инвестиционной деятельности в агропромышленном производстве происходит в неразрывной связи с территориальным размещением производства, развитием транспортной инфраструктуры, природно-климатическими условиями, а значит, региональными особенностями АПК. В связи с этим, необходимо, учитывая региональные особенности инвестиционной деятельности в агропромышленном производстве, унифицировать мероприятия государственной инвестиционной политики для групп однотипных регионов путем внедрения предложенной автором типологизации регионов.

С целью определения наиболее значимых факторов, влияющих на развитие инвестиционной деятельности в работе предложено использовать методические подходы, которые основываются на комплексном применении аппарата системного анализа, анализа временных рядов и data-mining. В результате исследования было выявлено, что на макро- и мезоуровнях на развитие инвестиционной деятельности влияют разные группы факторов. На макроуровне – ухудшение демографической ситуации, низкий уровень оплаты труда, особенно в сельском хозяйстве, изношенность оборудования и высокая материалоёмкость производства, существенная зависимость предприятий агропромышленного комплекса от импорта энергоресурсов, значительная дифференциация социально-экономического развития административно-территориальных единиц. На уровне региона наиболее значимыми являются такие факторы как рентабельность операционной деятельности сельскохозяйственных предприятий, количество сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий, объёмы производства муки, объём капитальных инвестиций, грузооборот автотранспортных предприятий и объёмы прямых иностранных инвестиций.

Всё это, как показало исследование, требует осуществления системных и комплексных мер по активизации инвестиционной деятельности в агропромышленном производстве с учётом региональных особенностей и производственной специализации регионов Украины. Поэтому для развития инвестиционной деятельности в агропромышленном производстве необходимым и одним из важнейших заданий является реализация цепочки «предприятие-район-область-государство». Как было предложено автором, одним из путей решения этой задачи является типологизация регионов для целей инвестиционной политики, как это широко применяется в странах Европейского союза.

В ходе дальнейшего исследования состояния и динамики развития инвестиционной деятельности на макро и мезо-уровнях экономики Украины с целью выявить наиболее существенно влияющие факторы, была предложена собственная методика на основе применения вероятностного моделирования (сети Байеса), сценарных подходов, а также RFM-анализа. На основе предложенных подходов,

исходя из того, что среди факторов преобладают эндогенные, были обоснованы «точки роста», спрогнозированы тенденции развития инвестиционной деятельности и предложена перспективная модель управления спросом и предложением на рынке инвестиций региона, которая обеспечит достижение стратегических целей и задач в зависимости варианта сценария, координируя при этом отношения «центр-регион» и обеспечивая обратную связь.

Разработаны также предложения по повышению эффективности работы органов государственного управления по привлечению инвестиций путём создания государственной информационно-аналитической системы, среди которых преобладают эндогенные.

Ключевые слова: инвестиции, агропромышленное производство, инвестиционная деятельность в агропромышленном производстве, развитие инвестиционной деятельности в агропромышленном производстве, прогнозирование объёмов инвестиций.

ANNOTATION

Prosyankina-Zharova T.I. Development of investment in the agro-industry. – The manuscript.

Dissertation on gaining scientific degree of candidate of economic science on specialty 08.00.03 – Economy and Management of a national economy. - National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, 2015.

Theoretical, methodological and practical aspects of development of investment activity in agricultural production were scientifically grounded. Theoretical principles of investment and investment activity development, peculiarities of investment management in agricultural production were analyzed and generalized; methodical approaches to evaluate their effectiveness were improved. Modern conditions of investment activity implementation in agricultural production in macro- and meso-levels, its state and prospects of development were investigated.

Strategy for improving the efficiency of investment activity in agricultural production was developed with an emphasis on its regional features, taking into account the current tendencies in the development of cluster structures of different types. Suggestions to improve the management of the investment activity development, including ensuring the implementation of the system of modeling and prediction of investment in the economy at its different levels, and at the regional level - basic tendencies to increase the efficiency of investment activity were grounded.

Perspective tendencies of investment activity development in agricultural production by creating a favorable investment environment based on the coordination of supply and demand in the investment market and enhancement of investment activity monitoring were offered.

Key words: investments, agricultural production, investment activity in agricultural production, development of investment activity in agricultural production, investment prediction.